

bulduğundan sahih olmayan ninelerin mirasçılık pay, sıra ve önceliği tercih edilen ölçüye ve ölene yakınlık derecesine göre farklılık gösterir (Aktan, s. 221-242; ayrıca bk. ZEVÎ'İ-ERHÂM).

Yargılama hukukunda usul-fürû arasında yakınlik şahitlik için engel sayıldığından nine ile torunun birbiri lehine yaptıkları şahitlik geçerli değildir. Aynı şekilde bir hâkim usul ve fûrûn davasına bakamayacağı için torunun ninesiyile ilgili davaya bakması kabul edilmemiştir. Ayrıntıları hakkında bazı görüş ayrılıkları bulunmakla birlikte belirli derecedeki yakınlarından birinin malını çalana hırs şartının gerçekleşmediği düşünülerek had cezası verilmemesi ve fûrûndan birini öldürmesi halinde usule kısas uygulanmaması gibi hükümler de ceza hukuku kapsamında nineyi ilgilendiren özel durumlar arasında zikredilebilir (bk. HIRSİZLİK; KISAS).

BİBLİYOGRAFYA :

el-Muvaṭṭaʿ, "Ferâ'iz", 4; *Müsned*, IV, 225; Dârimî, "Ferâ'iz", 6; İbn Mâce, "Ferâ'iz", 3, 4; Ebû Dâvûd "Ferâ'iz", 5; Tirmizî, "Ferâ'iz", 10; Cessâs, *Ahkâmü'l-Ḳurʿân*, Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbî'l-Arabî), II, 123 vd.; İbn Hazm, *el-Muḥallâ*, VIII, 305-309; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, Beyrut 1988, II, 349-351; Şevkânî, *Neylû'l-evṭâr*, VII, 199 vd.; Mahmud Esad Seydişehirî, *Ferâidü'l-ferâiz*, İstanbul 1326, s. 138, 146; Ebû'l-Yakzân Atıyye el-Cübürî, *Ḥükümü'l-mirâs fi's-şer'ati'l-İslâmiyye*, Bağdad 1388/1969, s. 127 vd., 201; Bilmen, *Kamus*², V, 252-254; Hamza Aktan, *Mukayeseli İslam Miras Hukuku*, İstanbul 1991, s. 150-159, 219-242; "Cedde", *Mu.F*, XV, 119-123.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

NİNEVÂ

(نینوی)

Asur Krallığı'na başkentlik yapan ve harabeleri günümüzde Irak sınırları içinde bulunan tarihî şehir.

Ninevâ'nın (Ninova) kuruluş tarihi milâttan önce V. binyılın ortalarına kadar gider ve tanrıça Nin'den (İştâr, Astarte) geldiği kabul edilen adına (Ninuwa) milâttan önce III-II. binyıl çivi yazılı belgelerinde birçok defa rastlanır. Asur Kralı II. Asurnasirpal (m.ö. 884-858) tarafından yeniden kurulurcasına ihya edilerek krallığın başkenti haline getirilen şehir, II. Sargon'un (m.ö. 722-705) 16 km. güney tarafına kurduğu yeni başşehir Dur-Şarrukin'e (Korsâbâd) yerleşmesi üzerine ikinci planda kalmışsa da bu durum uzun sürmemiş, Sanherib'in (m.ö. 705-681) emriyle daha geniş biçimde imar edilip tekrar başkent yapılmıştır. Sanherib'in açtığı sulama ka-

nalları sayesinde çevresinde bağ ve bahçelerin arttığı Ninevâ bir zevk ve sanat merkezi durumuna gelmiş, aynı zamanda bir kültür merkezi olarak tanınmıştır. Asurbanipal (m.ö. 669-627) burada dünyanın ilk kütüphanelerinden sayılan büyük bir kütüphane kurmuş, çok sayıda Sumerce ve Akkadca tablet bu kütüphanede bir araya getirilmiştir. Şehir görkemli dönemini milâttan önce 612 yılına kadar sürdürmüş, bu tarihte, Bâbililer'le birleşerek Asur İmparatorluğu'nu yıkan Medler tarafından üç aylık bir kuşatmadan sonra ele geçirilerek yağmalanmış ve tahrip edilmiştir.

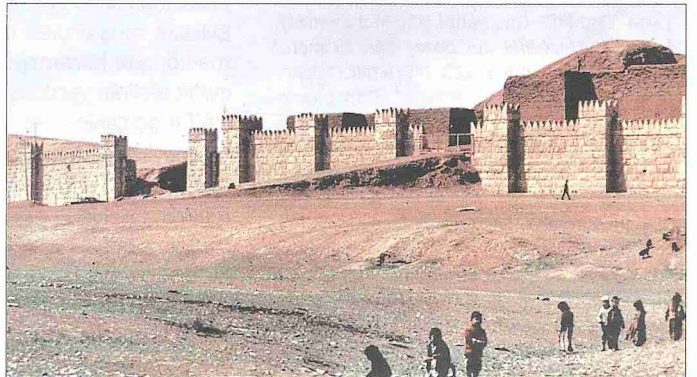
Eskiçağ tarihinde büyük bir öneme sahip olan Kral yolu Ege sahillerinde Efes'ten, yine Eskiçağ dünyasının önemli ulaşım eksenlerinden birini teşkil eden Karadeniz-Kuzey Mezopotamya yolu da Amisos'tan (Samsun) başlayarak Ninevâ'da sona eriyordu. Burası Ortaçağ boyunca küçük ve harap bir şehir olarak varlığını korumuştur. Ninevâ, Bizans-Sâsânî mücadelesinde önemli rol oynamış, Bizans İmparatoru Herakleios, Sâsânîler'le yıllarca süren mücadelesini 627 yılı Aralık ayında Ninevâ önlerinde II. Hüsrev Perviz'e karşı kazandığı zaferle sona erdirmiştir. Yahudi seyyahı Tudelalı Benjamin'in 1165-1173 yılları arasında yaptığı seyahatte uğradığı yerlerden biri de Ninevâ'dır. Eserinde harabe durumunda bir şehir olarak bahsettiği Ninevâ'da iki sinagoga rastladığını, ayrıca çevresinde bazı köy ve mezraların bulunduğunu bildirmektedir. 1174-1187 yıllarında gerçekleştirildiği gezisi sırasında Ratisbonlu Petachia da Ninevâ'ya uğramıştır. Topraklarının zift gibi kara olduğunu söyleyen seyyah burada 6000'den fazla yahudinin yaşadığını belirtmekte, ayrıca şehirle ilgili başka bilgiler vermektedir.

İslâm kaynaklarında adına Ashâb-ı Kehf'in uyuduğu mağaranın o civarda olduğuna dair rivayetler münasebetiyle de rastlanan Ninevâ, Hz. Yunus'un memleketi olarak bilinmekte, hemen bütün eser-

ler buradan Yunus b. Mettâ'nın şehri diye bahsetmektedirler. Nakledilen bilgilere göre Hz. Yunus putperest Ninevâlilar'a peygamber olarak gönderilmiş, fakat şehir halkı eski inançlarında ısrar edince onları bırakıp gitmiş, daha sonra yaptıkları hatayı anlayan Ninevâlilar tövbe ederek Hz. Yunus'un peygamberliğine inanmışlardır. Kaynaklarda Hz. Muhammed'in de Ninevâ'nın Yunus peygamberin memleketi olduğunu söylediği belirtilmekte ve bununla ilgili olarak şu olaya yer verilmektedir: Resûl-i Ekrem, hicretten önce İslâm'a davet için gittiği Tâif'te gördüğü eziyet ve işkence üzerine Şeybe ve Utbe b. Rebîa kardeşlere ait üzüm bağına sığınmış ve burada kendisine Addâs adındaki hıristiyan köle efendilerinin emriyle bir tabak üzüm sunmuştur. Addâs'a nereli olduğunu soran Hz. Peygamber ondan Ninevâ cevabını alınca, "Yunus b. Mettâ'nın memleketi Ninevâ mı? O benim kardeşimdir. O peygamberdi; ben de peygamberim" demiştir. Bu konuşmadan etkilenen Addâs orada İslâmiyet'i kabul etmiştir (İbn Hişâm, I-II, 421; Taberî, II, 345-346).

Ninevâ adına, Erbil hâkimi Muzafferüddin Kökbörü'nin Musul Atabegi Nüreddin Zengî Arslanşah'a ait topraklara saldırması ve bu sırada Ninevâ'yı yağmalaması vesilesiyle de rastlanmaktadır (600/1204). XIII. yüzyılda Ninevâ da Moğol istilasından payını almış ve büyük bir katliam ve tahribat görmüştür.

Ortaçağ İslâm seyyahlarından İbn Cübeyr ve İbn Battûta, Ninevâ'ya da gelmişler ve buradan çok etkilenmişlerdir. Seyahatnâmelerinde şehirle çevresindeki sur kalıntılarını, cami, ribât ve diğer binaları anlatırken Hz. Yunus ile Ninevâ halkının tövbelerinin kabul edildiği Tellüttevbe (Tellüyunus) tepesinden de bahsetmekte ve cuma günleri halkın bir inanışa göre Yunus peygamberin kabrinin de bulunduğu bu tepeyi ziyarete gittiğini bildirmektedirler. Kaynaklarda Ninevâ'da onun hâtirasına

Ninevâ surlarının restorasyon sonrası görünüşü

yapılmış bir manastırdan da söz edilmektedir. Tarihçi Ebû'l-Ferec İbnü'l-İbrî, Ninevâ'dan çeşitli vesilelerle bahsetmekte ve 1264 yılından önce bölgedeki karışıklıklar sırasında Ninevâ'da birçok hristiyanın öldürüldüğünü söylemektedir. Yine kendisinin görevi gereği (şark mafriyanı, Ya'kü-bîler'de patrikten sonra gelen en yüksek din yetkilisi) 1265'te bir süre Ninevâ'da kaldığını ve ertesi yıl bölgedeki iki rahibi el-Cezîre ve Azerbaycan piskoposluklarına tayin ettiğini belirtmektedir. 1284 yılına dair verdiği bilgi, Ninevâ'da Mâr John Bar Naggara adına bir manastırın yaptırılması ve bunun 1285 yılında tamamlanmasıyla ilgilidir. Diğer bir haberde ise Ninevâlıların kiliselerindeki kıymetli eşyaya ilâveten civar köy ve kasabalardan yaklaşık 15.000 dinar toplayarak Moğollar'a sunduklarını ve bu sayede kiliseyi kurtardıklarını aktarır. Yine onun verdiği bilgilere göre Ninevâlılar, büyük perhizden üç hafta önce "Ninevâ'nın yakarışı" adını verdikleri üç günlük bir oruç tutuyorlar ve bu oruç sırasında günlük âyinlerini tam bir pişmanlık içerisinde daha da uzatarak gerçekleştiriyorlardı. XIX. yüzyılda Ninevâ'da Koyuncuk ve Nebîyünus tepelerinde yapılan arkeolojik kazılarda bazı Asur krallarına ait saraylarla tapınaklar ve kil tabletler üzerine yazılmış ünlü Gılgamış destanı gibi tarihî önem taşıyan eserler ortaya çıkarılmıştır.

Kuzey Irak'taki Ninevâ'dan başka Kerbelâ'yı da içine alan ve Bâbil Ninevâsı denilen bir Ninevâ daha bulunmakta ve kaynaklarda özellikle İslâmiyet'in ilk zamanlarında yaşanan olaylar sebebiyle adından sıkça söz edilmektedir. Hz. Hüseyin, Kûfe'ye giderken şehid edilmesinden (10 Muharrem 61 / 10 Ekim 680) kısa bir süre önce Ninevâ'da konaklamış ve burada kendisine Kûfe Valisi Ubeydullah b. Ziyâd'dan Irak'a gelmesini isteyen mektup verilmişti. Hz. Hüseyin'in torunu İmam Zeyd b. Ali 122 (740) yılında Emevî yönetimine karşı yürüttüğü mücadele sebebiyle şehid edilmiş ve naaşı yakınları tarafından Ninevâ'da gizlice defnedilmiştir. Bundan başka 251 (865) yılında Hz. Ali taraftarları Ninevâ'da ayaklanmış ve bu ayaklanma Hişâm b. Ebû Düleif tarafından bastırılmıştır. Kuzey Irak'taki Ninevâ günümüzde Irak'ı teşkil eden on sekiz idarî birimden merkezi Musul olanın adıdır (Ninevâ muhafazası).

BİBLİYOGRAFYA :

Theophanes, *The Chronicle of Theophanes* (trc. H. Turtledove), Philadelphia 1982, s. 23 vd.; İbn Hişâm, *es-Sire*², I-II, 421; İbn Hurdâzbihi, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 94; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), I, 535; II, 11, 183-184, 345-346; V, 394; İbn

Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 216-217; Şâbüştî, *ed-Diyârât* (nşr. C. Awwâd), Beyrut 1406/1986, s. 181; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsim*, s. 139, 146; Tuledalı Benjamin – Ratisbon'lu Petachia, *Ortaçağ'da İki Yahudi Seyyahın Avrupa, Asya ve Afrika Gözlemleri* (trc. Nuh Avrantaş), İstanbul 2001, s. 60, 97 vd.; İbn Cübeyr, *er-Rihle* (nşr. Abdülhamîd Ahmed Hanefî), Kahire, ts., s. 182; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 391; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil* (trc. Abdülkerim Özyayın v.dğr.), İstanbul 1985-87, I, 350 vd., 461; IV, 54; V, 205; VII, 140; XI, 292; XII, 160; Zekeriyâ b. Muhammed el-Kazvî-nî, *Âşârü'l-bilâd*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 477; Ebû'l-Ferec, *Tarih*, I, 15, 18, 24, 61; II, 410-411, 484, 536, 574, 584; İbn Battûta, *er-Rihle* (nşr. Abdülhâdî et-Tâzî), Rabat 1417/1997, II, 83; İbn Kesîr, *Büyük İslâm Tarihi* (trc. Mehmet Keskin), İstanbul 1994-95, I, 345 vd.; II, 190; III, 209-210; VIII, 289; G. le Strange, *The Lands of the Eastern Caliphate*, London 1966, s. 87-89; D. J. Wiseman, "Nineveh", *NBD*, s. 888-890; Surma d Bayt Mar Samcun, *Ninova'nun Yakarışı: Doğu Asur Kilise Gelenekleri ve Patrik Mar Şamun'un Katli* (trc. Meral Barış), İstanbul 1996, s. 27 vd.; Erol Sever, *Asur Tarihi*, İstanbul 2000, s. 85, 106, 109-110, 125; "Koyuncuk", *İA*, VI, 881-885; E. Honigmann, "Ninos", *RE*, XVII, 634-643; M. E. J. Richardson, "Ninawa", *EP* (İng.), VIII, 50-51; "Nineveh", *EJd.*, XII, 1167-1171; Ahmet Önkâl, "Adâs", *DİA*, I, 355-356; Işın Demirkent, "Herakleios", a.e., XVII, 211, 212; Ethem Ruhi Fiğlalı, "Hüseyin", a.e., XVIII, 519-520.

BİRSEL KÜÇÜKSİPAHIOĞLU

NİRVANA

Budist inancında tam bir kurtuluş ve aydınlanmaya erme durumunu ifade eden terim
(bk. BUDİZM).

NİSÂ SÜRESİ

(سورة النساء)

Kur'ân-ı Kerîm'in dördüncü süresi.

Medine döneminde genel kabule göre Mümtehine süresinden sonra nâzil olmuştur. Adını süre içinde birçok yerde geçen "nisâ" (kadınlar) kelimesinden alır. Ayrıca kadınlarla ilgili bazı hususları ihtiva eden ve "süretü'n-Nisâ es-suğrâ" diye adlandırılan Talâk süresinden ayırt edilmesi için "süretü'n-Nisâ el-kübrâ" şeklinde de isimlendirilir. 176 âyet olup fâsılaları و، م، ن، ل، ا harfleridir. Nisâ süresi Medine'de müslüman toplumun oluşması, Bedir, Uhud ve Hendek savaşları gibi çetin günlerin yaşanması, geride yetimlerin ve dul kadınların bırakılması, müşriklerin yanı sıra Ehl-i kitap ve münafıklarla temel inanç ve sosyal ilişkiler bakımından problemlerin ortaya çıkmasından sonra muhtemelen 5. (626-27) yılda nâzil olmuştur.

Sürenin bir girişten sonra üç bölüm halinde incelenmesi mümkündür. On âyetten oluşan girişte bütün insanların aynı nefisten yaratılıp kadın-erkek olarak dünyaya dağıtıldığı, Allah'a saygının yanında akrabalığa ve bir anlamda bütün insanlığa da saygılı olmanın gerektiği ifade edilmektedir. Ardından yetimlerin hukukunun gözetilip mallarının korunması istenmekte, bu arada âdil davranmak şartıyla birden çok kadınla evlilik yapmanın câiz olduğu belirtilmektedir. Nisâ süresinin birinci bölümü (âyet: 11-43) mirasın paylaşılmasına dair âyetlerle başlar. Gayri meşrû cinsî ilişkilerin önlenmesi için alınacak tedbirlere değinildikten sonra kadınların miras veya mehir yoluyla sahip oldukları malî imkânların baskı ile ele geçirilmesi şeklindeki Câhiliye âdetinin yasaklandığı ifade edilir. Burada özellikle kadınlarla iyi geçinmenin gereğine vurgu yapılır ve kişinin hoşlanmadığı bir hususta müsamaha göstermesinin bazan güzel sonuçlar doğurduğu hatırlatılır. Ardından kendileriyle evlenmesi yasak olan kadınlardan bahsedilir. Ticaret gibi meşrû yolların dışında başkalarının servetinin zimmete geçirilmemesi emreder. Kadınla erkekte her birinin kendine has üstünlüklerinin bulunduğu, ancak başta geçimin sağlanması olmak üzere aileden sorumlu olan erkeğin aile reisi kabul edildiği belirtilir, eşler arasındaki geçimsizliğin giderilme yöntemlerine değinilir. Birinci bölüm namaza dair bazı meselelerle sona erer.

İkinci bölümde (âyet: 44-126) kendilerine kitap verilen yahudilerin tutumuna temas edilerek gerek kendi kitaplarını incelemek gerekse Medine'deki müslüman toplumu müşahade etmek suretiyle gerçeğe vâkıf oldukları halde bâtili hakka tercih ettikleri belirtilir. Bu bölümün 58. âyetinde şöyle buyrulur: "Allah, emanetleri ehil olanlara vermenizi ve insanlar arasındaki anlaşmazlıklar hakkında karar vereceğiniz zaman adalete riayet etmenizi emreder." Münafıkların çelişkili davranışlarına değinildikten sonra hicrete gücü yetmeyip Mekke'de zalimlerin arasında kalan çaresiz erkekler, kadınlar ve çocuklara temas edilerek bu uğurda çaba harcamanın gereği vurgulanır, bu arada münafıkların dönecek tavırları gözler önüne serilir. Bu kısımda savaş hükümlerine dair bazı açıklamalar da yer alır. Bölüm münafıklara, müşriklere ve Ehl-i kitaba yönelik eleştiriler, samimi iman ve sâlih amel sahiplerini övücü ve müjdeleyici açıklamalarla son bulur.

Sürenin üçüncü bölümü (âyet: 127-176) kadınlara, yetim kızlara, küçük çocuklara